

Invandrarlitteratur och Khemiris roman Montecore: en unik tiger

Fretze, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:053538>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Mia Fretze

Invandrarlitteratur och Khemiris roman *Montecore: en unik tiger*

Examensarbete

Handledare:
Janica Tomić, fil. dr.
Mišo Grundler

Zagreb, 2022-06-20

Innehåll

1. Inledning.....	3
2. Jonas Hassen Khemiri	3
3. Montecore: en unik tiger.....	3
4. Om "invandrarlitteratur"	5
5. Problemet med termerna "invandrarlitteratur" och "invandrarförfattare"	5
6. Det Etniska filtret och den "Föreställda mångkulturen"	6
7. Diskriminering	6
8. Fördomar och fiktiva biografier.....	7
9. Rasifiering.....	9
10. Homogenisering	9
11. Slutsats	11
Litteraturförteckning	12
„Useljenička književnost“ kroz prizmu Khemirijeva romana Montecore: en unik tiger	13
“Immigrant literature” as portrayed in Khemiri’s novel Montecore: en unik tiger	13

1. Inledning

”Invandrarlitteratur” är känd som en av de dominanta litteraturtyperna i det samtida Sverige. På grund av synen att Sverige har blivit ett mångkulturellt samhälle och ett ökande antal verk som anses tillhöra denna litteraturtypen, har den fått mycket uppmärksamhet från såväl allmänheten som kritiker och litteraturvetare. Genom åren har många småningom börjat påpeka att båda termerna, ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare,” är faktiskt olämpliga och vaga samt att de har i hög grad påverkat hur böcker som anses tillhöra denna kategori uppfattas av allmänheten (Kongslie 2006). Arbetet undersöker de problem som orsakades av allmänhetens förväntningar och dess uppfattning om ”invandrarlitteraturen”. Huvudfokus ligger på de problem som litteraturvetare Astrid Trotzig nämner i sin berömd essä *Makten över prefixen*, nämligen diskriminering, fördomar och fiktiva biografier, rasifiering samt homogenisering (Nilsson 2012: 29). Dessa problem är ett ämne som kritiserats i många artiklar och texter, men kritikerna och exempel kan också hittas i ett stort antal litterära verk av dem som anses vara ”invandrarförfattare”. Därför, förutom att förklara hur dessa problem uppstod och varför de kritiserats, visas också deras effekter genom exempel från romanen *Montecore: en unik tiger*, skriven av samtida svensk författare Jonas Hassen Khemiri.

2. Jonas Hassen Khemiri

Jonas Hassen Khemiri är en svensk författare född 1978 i Stockholm av en svensk mor och en tunisisk far. Han debuterade med romanen *Ett öga rött* i 2003 och har skrivit totalt fem romaner, bland annat *Montecore: en unik tiger*, *Jag ringar mina bröder*, *Allt jag inte minns* och *Pappaklausulen*. Han har också skrivit noveller, essäer och pjäser, av vilka några har publicerats i hans samlingsbok *Invasion!* (Khemiri 2021).

I en av sina intervjuer påstod Khemiri att det var författare som bröt mot reglerna som han var mest influerad av, som till exempel Franz Kafka och William Faulkner. De lärde honom att grammatik och andra regler kan vara sekundärt, eftersom det primära målet för en författare är att berätta historien, och därför måste formen anpassas efter den. Han menar att det finns oändliga möjligheter när man berättar en historia, och att ”misstag” inte bara är tillåtna utan ibland är det precis misstagen som utgör till och med själva kärnan som ger berättelsen liv (Louisiana Channel 2017). Detta är en av de viktigaste stilistiska egenskaperna i hans roman *Montecore: en unik tiger*.

3. Montecore: en unik tiger

Romanen *Montecore: en unik tiger* kom ut 2006 (Khemiri 2021). Det är en fiktiv biografi av Abbas Khemiri, en tunisisk fotograf som flyttade till Sverige i hopp om att uppfylla sina drömmar och hitta ett bättre liv. Hans liv och identitet rekonstrueras genom mejl och

beskrivningar av minnen i en korrespondens mellan hans son, Jonas Khemiri, och hans barndomsvän från Tunisien, Kadir. Romanen börjar med Kadirs mejl där han bland annat föreslår Jonas, som är författare precis som Jonas Hassen Khemiri själv, att hans andra bok skulle handla om hans försvunna far, vilket markerade början på deras ansträngningar att organisera sina minnen av Abbas. Kadir beskriver Jonas som en ”snart publicerad författare” och ger läsaren en inblick i hans karriär genom att fråga om hans litterära framgång (Khemiri 2006: 14).

Romanen leker med autofiktiva drag på grund av att en av karaktärerna har samma namn som författaren själv och delar många biografiska egenskaper med honom. Khemiri förklarar i en av sina intervjuer att ”den första idén till *Montecore* började kring fundering om vad en sann text är” (Television Ab 2007). Han ville visa hur svårt det faktiskt var att vara säker på om man vet sanningen om något (Television Ab 2007). Boken kan verka väldigt biografisk på ytan och verkliga händelser som författaren framställer i romanintrigen, såsom Olof Palmes död, lurar läsaren att undra om några andra delar av berättelsen har kanske verkligen hänt. Verklighet och fiktion blandas därför ihop och det är omöjligt att skilja på dem, vilket ska få läsaren att inse att man inte kan förlita sig på sina egna antaganden (Television Ab 2007).

För Khemiri är fiktion ett medium som gör det möjligt för författaren att skapa olika världar där allt är möjligt. Han beskriver den som ”ett komplext spel” där författaren, läsaren och berättelsen ”skapar en värld tillsammans” (Louisiana Channel 2017). Denna åsikt framför han genom romanens intressanta och unika struktur som inkluderar läsaren i berättelsens skapelseprocessen på flera sätt. Det mest av bokens händelseförloppet relateras bara genom Kadirs mejl och hans bifogade Word-dokument vilka han skickar till Jonas som riktlinjer för att hjälpa honom skriva boken. Jonas Khemiris svar på Kadirs mejlar inkluderas inte i boken och därför kan läsaren få en inblick i hans tankar endast när Kadir citerar dem i sina egna mejl, eller i texter där Jonas berättar om sina minnen, som uppträder mest senare i boken. Läsaren medverkar därför i skapelseprocessen eftersom hen uppmanas att kompensera bristen på information genom att fylla tomrummen med sin egen fantasi.

Kadirs språk, där Khemiri visar sin ofantliga kreativitet, anses också vara en av de viktigaste egenskaperna hos romanen. Det är ett original konsekvent språk med många lånord som pekar på Kadirs arabiska och franska bakgrund. Detta komiska och knasiga språk som ofta resulterar i ogrammatiska och onaturliga meningar har stort inflytande över bokens övergripande atmosfär eftersom det är precis Kadir som berättar de flesta händelserna som presenteras i boken. Hans kreativa jämförelser och översättningar av arabiska ordspråk som han ofta använder i sina beskrivningar gör att vissa delar av boken verkar mindre seriösa. På grund av detta ställs vissa sorgliga händelser som krig och Abbas föräldrars död ur rampljuset, vilket gör det möjligt för Khemiri att kanalisera läsarna på andra egenskaper och ämnen som han tar med i boken (Television Ab 2007).

4. Om ”invandrarlitteratur”

Mellan 1970- och 1990-talet började fler och fler verk skrivna av författare med invandrarbakgrund dyka upp i nordiska länder. Deras verk, som inkluderade dikter, romaner, noveller och många andra genrer, var antingen skrivna på deras modersmål eller, som i de flesta fall, särskilt i Sverige, på språket som talades i det land bokens författare invandrade till. Dessa verk introducerade några nya ämnen som var okända för den homogena inhemska majoriteten i det skandinaviska området. Teman som migration, exil och tvåspråkighet väckte allmänhetens intresse och alla dessa olika verk blev snart kända under namnet ”invandrarlitteratur”, och deras författare kallades för ”invandrarförfattare” (Kongslie 2006).

Det största antalet verk tillhörande denna litteraturtyp dök upp precis i Sverige. Det är också landet där den mest vetenskapliga uppmärksamheten ägnats åt den. Många kända litteraturvetare, som till exempel Magnus Nilsson, har publicerat åtskilliga grundliga undersökningar och studier som behandlar ”invandrarlitteratur” och dess ämnen på ett sociologiskt och tematiskt sätt (Kongslie 2006). I Sverige dök ”invandrarlitteratur” upp tidigare än i Norge och Danmark, med de första verken av invandrare av den första generationen skrivna under 1970-talet. De fick snart sådan popularitet att de började utmana den etablerade nationella kanon, vilket delvis orsakades av den nya uppfattningen att Sverige långsamt höll på att bli ett mångkulturellt land (Kongslie 2006).

5. Problemet med termerna ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare”

Termerna ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare” har dock snart visat sig vara mycket problematiska. En av de mest diskuterade problem som betonas av kritiker är termernas definitioner. Litteraturvetare, bibliotekarie och journalist Mats Myrstener förklarar med enkla ord att termer är väldigt vaga: ”Är det böcker av författare som invandrat till Sverige, eller litteratur på andra språk än svenska, för invandrare? Eller kanske litteratur som handlar om invandrare i Sverige och andra länder?” (2010: 25). Definitionsproblemen togs också upp av litteraturvetare Paulina Jankowska i sin artikel *Sverigeskildringar i samtida svenska romaner. Debatten om fenomenen och begreppen ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare”* där hon påpekar att en av anledningarna till varför det är svårt att hitta en god, precis definition är att båda första och andra generationens författare med utländsk bakgrund placeras i den samma kategori trots stora skillnader mellan teman i deras böcker och deras erfarenheter (2010: 35).

Många tror också att begreppet ”invandrarlitteratur” bidrar till feltolkningar av böcker. Termen sägs indikera ”a marginal type of literature (...) [which] denigrates [the authors’] artistic ambitions” (Kongslie 2006). Stereotypiska förväntningarna underblåsas av namnet eftersom det indikerar att allt dessa böcker innehåller är kopplat till invandring. Detta gör att det nästan verkar som om oavsett vad författarna som tillhör denna kategori skriver om, sammanfattas det till dessa typiska ämnen eftersom det är vad förväntas av ”invandrarlitteratur”. Jankowska framför detta

som ytterligare en anledning till varför termen inte är precis och tillägger att det finns ett stort antal författare, inklusive Jonas Hassen Khemiri, som tar upp så många olika teman att det verkar orimligt att placera dem i en kategori av ”invandrarförfattare”, vilket bara begränsar dem (2010: 34).

6. Det Etniska filtret och den ”Föreställda mångkulturen”

Problem med de två ovannämnda begrepp sträcker sig dock långt bortom deras definitioner. Svenska författaren Astrid Trotzig nämner några av de mest framträdande problem som denna typ av litteratur har stött på genom åren i sin essä *Makten över prefixen* (Nilsson 2012: 27). Hon hävdar att dessa problem orsakas av att författare och böcker som tillhör denna litteraturtyp ses genom det ”etniska filtret” som ett resultat av hur många uppfattar det samtida samhället. Detta innebär att etniciteten används som huvudfokus genom vilket alla händelser, fenomen och människor förstås. Därför blir det svårt att hålla en neutral synvinkel på grund av vedertagna förväntningar på etnicitet (Nilsson, 2012: 27).

Nilsson går ett steg längre och förklarar skapandet av det etniska filtret och synen på det samtida samhället som orsakade det genom ett koncept som han kallar ”den föreställda mångkulturen” (Haake 2010: 102). Det är ”en ideologisk uppfattning om att Sverige genomgått en förvandling från ett monokulturellt klassbaserat industriland till ett mångkulturellt postindustriellt samhälle, där kulturell identitet snarare än ekonomiska relationer fungerar som nyckelkod för förståelsen av samtiden” (Haake 2010: 102). Med andra ord, bygger sättet på vilket människor uppfattar det samtida Sverige på motsättningen mellan ”ett kulturellt homogent” samhälle som fanns förr, och det nutida mångfaldiga samhälle där begrepp som ”kultur” och ”etnicitet” står i fokus och blir huvudbegrepp genom vilka verkligheten förstås (Nilsson 2007: 444). Denna uppfattning har orsakat många problem när det gäller ”invandrarlitteratur”.

7. Diskriminering

Det första problemet Trotzig diskuterar är att det etniska filtret är diskriminerande. Det betyder fokusering på vissa etniciteter istället för att fokusera på etnicitet i allmänhet. Litteraturvetare Mats Myrstener håller med och märker också att ”invandrade författare som Aris Fioretos, Peter Weiss eller Sigrid Combüchen kallas aldrig 'invandrarförfattare'” trots sin icke-svensk bakgrund (2010: 25). Det är bara författarna som anses vara exotiska i jämförelse med den homogena majoriteten av det förflutna som ”klumpas ihop” i samma kategori och kallas för ”invandrarförfattare” (Myrstener 2010: 25). Litteraturprofessor Edward Said förklarar detta fenomen i sin bok *Orientalism* där han granskar begreppet Orienten. Han säger att Orienten är en europeisk skapelse, som skapades genom exotiseringsprocessen (Said 1978: 13). Detta innebär att vissa egenskaper betecknas som exotiska, ofta för att de anses tillhöra en annan kultur (“Exotisera,” 2022). Orienten har hjälpt människor att definiera Europa och dela in människor i

två olika kategorier. Detta skedde genom att skapa en allmänt accepterad inställning om vilka människor som borde representera en kategori de tillhör, som kallas ”vi”, och vilka som ska representera en kategori som kallas ”de” (Said 1978: 10). Denna effekt av det etniska filtret och uppfattningen att människor kan kategoriseras i olika grupper finns såväl i böcker som i verkligheten. Till exempel representeras i Khemiris roman *Montecore: en unik tiger* kategorien ”vi” av den svenska befolkningen medan alla vars bakgrund är tillräckligt exotisk för att inte vara typisk svensk, exempelvis Abbas som trots sina ansträngningar inte kan få andra att uppfatta honom som mer lik svenskar än andra invandrare, tillhör kategorien ”de”. Denna uppdelning är tydlig i scenen där Abbas förklarar Kadir varför han tror att han har en chans att gå med i den svenska kategorien ”vi” till skillnad från sina vänner med liknande bakgrund, även om i verkligheten finns det inget han kan göra för att undgå kategoriseringen:

Observera dom, Kadir. Jag kallar dom för Aristocats... Titta på den där... Mustafa. En riktig dagdrivare. Han investerade inget eget kaffe! Han bara tog en kopp och betalade en påtår! Det är såna där människor som smittar sitt dåliga rykte till oss andra araber. De kommer aldrig lyckas i Sverige. ALDRIG! Jag däremot har perfekta chanser. (...) Tack vare min fru har jag lyckats transformera min mentalitet så att den blivit nästan helt svensk. Hundratalet svenska regler är nu min rutin. (Khemiri 2006: 174, 175)

8. Fördomar och fiktiva biografier

Uppfattningen att människor kan kategoriseras i olika grupper påverkar både författare och deras verk. Den ger man fördomar och förväntningar på människor av en viss etnicitet, till exempel på hur en ska se ut, vilka namn hen ska ha eller vad hens böcker ska handla om. Trotzig säger att det är precis dessa stereotypa förväntningar om författarna och deras verk som gör att många misstolkar böcker som tillhör denna litteraturtypen (Nilsson 2012: 29).

När det gäller böcker med vad anses vara exotiska karaktärer och platser, försummar många att Orienten ”has a history and a tradition of thought, imagery, and vocabulary” som skapade den på det sättet på vilket den uppfattas idag (Said 1978: 13). Många tror att deras idéer och förståelse för Orienten är den enda korrekta representationen av den och därför är de inte medvetna om att deras uppfattning är faktiskt bara en social konstruktion och att kulturella egenskaper som tillskrivs vissa personer inte nödvändigtvis är korrekta. Av samma anledning hävdar Paulina Jankowska att ”Begreppsparet kultur/etnicitet har (...) blivit den gångbara motsvarigheten till begreppet ras” (Jankowska 2010: 35). Att dela upp människor baserat på ras är politiskt inkorrekt och oacceptabelt i det moderna samhället, så istället identifieras de som personer som tillhör en viss kultur baserat på deras etnicitet, vilket är egentligen samma sak som att dela upp dem efter ras, men med den tabumässiga aspekten av ras dold. På grund av detta, bygger kriterierna för om någon tillhör kategorien ”de” eller om någon ska klassas som ”invandrarförfattare” till stor del på utseende.

Khemiri kritiserar detta fenomen genom att visa att Abbas liv i stor utsträckning påverkades av människors förväntningar. Efter att Jonas pappa Abbas flyttade till Sverige för att bilda familj och skapa ett framgångsrikt liv, placerades han snart i kategorien ”de” på grund av sin icke-svensk bakgrund vilket var uppenbar genom faktorer som hans hudfärg och språk. Han stötte på svårigheter att få jobb som fotograf och att bli accepterad av sin svenska frus familj eftersom alla bedömde hans kompetens utifrån utseende. De fördomar han mötte påverkade hans beteende i hög grad. Han gjorde sitt bästa för att bli så lik svenskar som möjligt, vilket så småningom fick honom att se sina skillnader som misstag, som något som borde döljas. Hans nya attityd är uppenbar i scenen när Pernilla och Abbas pratar om namn för Jonas småbröder och Abbas vill inte att de ska ha arabiska namn eftersom han vill se till att hans söner ”inte ska bli utan jobb och sluta som maffiosos eller slödder” bara på grund av egenskaperna som pekar på att deras etnicitet är annorlunda (Khemiri 2006: 150).

Falska biografier skapas oftast om själva författare. Astrid Trotzig påpekar att det ofta händer att läsare tror att en författare som skriver om ett ämne kopplat till upplevelsen av immigration har faktiskt upplevt en liknande situation själv. Anledningen till detta är att människor har förväntningar på vilka erfarenheter en person av en viss etnicitet ska ha (Nilsson 2007: 444). Nilsson uppmärksammar samma fenomen och förklarar med enkla ord att på grund av denna övertygelse ”läses texter biografiskt, som autentiska uttryck för författarnas erfarenhet av att leva som invandrare i Sverige” (Haake 2010: 102). Han citerar också Lars Wendelius och säger att ”invandrarlitteratur” har bland annat rönt så mycket ”kritiska intresset” eftersom ”invandrarförfattare” anses ofta som ”reportrar från okända miljöer” som ska förklara erfarenheterna av de som placerats i kategorien ”de” för ”etniska svenskar” (Nilsson 2007: 445).

Khemiri tar upp detta problem redan i början av sin roman. I ett av sina mejl nämner Kadir att Jonas är arg för att hans förlag presenterade hans debutroman som ”den första romanen skriven på tvättäkta Rinkebysvenska” innan den publicerades (Khemiri 2006: 28). Denna del av romanen tyder på att språket i Jonas Khemiris debutroman, precis som i författaren Jonas Hassen Khemiris debutroman *Ett öga rött*, har misstolkats, förmodligen för att Jonas anses vara en ”invandrarförfattare” och därför måste konfrontera alla förväntningar som allmänheten har om ”invandrarlitteratur” och dess författare. Misstolkningarna av Jonas debutroman nämns återigen efter utgivningen:

Trots dina protester celebreras du för att ha skrivit en bok på ”tvättäkta Rinkebysvenska”. Tydligt har du gett liv åt ”invandrarens historia” på ett språk som låter som om man ”sänker” ned en mikrofon i valfritt invandrarområde. Skrev du inte att din bok handlade om svenskfödd man som bryter sitt språk med intention? Vad hände med din påstådda exploration av ”autenticitets-temat”? (Khemiri 2006: 39)

Genom att inkludera denna händelse som liknar situationen Khemiri själv upplevde med sin första roman, parodierar han fenomenet att skapa fiktiva biografier om författaren genom att

skapa en själv. Förutom att visa ett exempel på vad förväntningar gör på verk av författare med utländsk bakgrund, lurar han läsaren med de biografiska inslagen för att bevisa att det är svårt att vara säker på att man vet sanningen och att man aldrig bara ska förlita sig på sina förmodanden.

9. Rasifiering

En annan effekt av det etniska filtret som Trotzig nämner är rasifiering. När det gäller litteraturen är rasifiering nära kopplat till ens fördomar och skapandet av fiktiva biografier om författare och bokkaraktärer. Enligt Svenska Akademiens ordlista är den en ”beskrivning av hur människor ses som stereotyper utifrån fördomar om deras ursprung” (“Rasifiering” 2015). Den är också en av orsaker till att så många verk av utländska författare misstolkas (Nilsson 2012: 28). Litteraturvetaren Maïmouna Jagne-Soreau förklarar i en intervju att problemet uppstår för att läsaren ofta har i åtanke vad hen vill läsa om när hen börjar läsa ett verk ”om eller av icke-vita” svenska medborgare (Jagne-Soreau, 2021). Som ett resultat använder läsaren etnicitet som huvudfokus för att förstå litterära verk vilket ofta resulterar i feltolkningar av verket. Om man bara fokuserar på faktum att någon är av annan etnicitet, då gör ens förväntningar att man ser bara stereotypa ämnen kopplade till upplevelser av invandring och uppmärksammar inte bokens andra kreativa och intressanta egenskaper som är mycket viktigare (Jagne-Soreau, 2021).

En läsare kan, till exempel, helt missa Khemiris avsikt att leka med fiktion som en genre om hen bara fokuserar på händelseförloppet och drar slutsatsen att boken handlar om assimilering i det svenska samhället. Därför betonar Paulina Jankowska att även om ämnen som immigration, assimilering, språkbarriärer och kulturella skillnader framstår som motiv för böcker av vissa författare med utländsk bakgrund, är det felaktigt att anta utan tvekan att dessa ämnen är huvudpunkterna i alla dessa olika böcker (2010: 36). Maïmouna Jagne-Soreau tillägger också att på grund av dessa förväntningar ses många ”andra generationens invandrarförfattare som invandrare i sitt eget land” (2021). Hon påpekar att de är svenska medborgare som inte har någon koppling till stereotypa ämnen som språkbarriärer eller invandring men dessa ämnen förväntas fortfarande vara huvudämnen i deras böcker (2021). Både Jonas Hassen Khemiris och hans bokkaraktär Jonas erfarenhet av att ge ut sin debutroman kan tas som exempel på rasifiering i litteraturen. De presenterades båda som författare som hade skrivit romaner på Rinkebysvenska eftersom deras etnicitet talar för att ett sådant ämne kan förväntas i deras böcker och betoningen på detta drag användes för att ”växa intresset inför recensionerna” (Khemiri 2006: 28).

10. Homogenisering

Den sista effekten av det etniska filtret som Trotzig nämner är homogeniseringen av författare och deras verk (Nilsson 2012: 28). Detta fenomen är också kopplat till ens förväntningar och skapandet av fiktiva biografier. Förväntningarna om författare eller böcker som tillhör en viss

kategori får många att tro att alla medlemmar eller verk i kategorien är väldigt lika. På grund av detta, blir de som anses vara "invandrarförfattare" kopplade till särskilda kollektiva identiteter. Det betyder att en stor grupp författare anses ha samma erfarenheter, biografier, egenskaper och åsikter bara för att de passar in i beskrivningen av en person som tillhör en kategori av "invandrarförfattare". Paulina Jankowska hävdar att "utifrån förväntningar om författarnas biografier antas de ha mer gemensamt med varandra än med andra svenska författare i samma generation, fastän man ganska snabbt skulle kunna konstatera att deras faktiska biografi inte uppvisar några likheter" (2010: 36). På grund av denna övertygelse placeras många författare i en kategori de inte identifierar sig med och som bara begränsar deras litterära värde. Homogenisering försummar viktiga skillnader mellan individer inom en kategori och skapar därmed stereotyper, medan rasifiering tillskriver individer vissa egenskaper utifrån stereotyperna som skapades genom homogeniseringsprocessen. (Nilsson 2012: 28).

Homogenisering förekommer också inom "invandrarlitteraturen". Den uppfattas som en kategori där alla böcker bearbetar alltid samma ämnen. Därför blir händelserna i böcker av författare med utländsk bakgrund ofta alltför förenklade och generaliserade. Som exempel, nämner Trotzig Alejandro Leiva Wegner och Jonas Hassen Khemiri vars verk "sammanblandas i litteraturdebatten som om de vore en kropp, ett fenomen, en sammanhållen gemenskap" (Jankowska 2010: 36).

En typ av homogenisering kan också hittas i Khemiris roman, i unge Jonas distinktion mellan svenskar och "blattar" (Khemiri, 2006: 276). Enligt Svenska Akademiens ordböcker, definieras ordet "blatte" som en nedsättande term för en "mörkhyad person av utländsk härkomst" ("blatte" 2015). Under tonåren använde Jonas ordet i en annan betydelse. Han uppfattade det som ett namn på en kollektiv identitet som alla med en icke-svensk bakgrund tillhörde. För honom är svenskarna och alla andra två motsatta grupper: "Det är vitt mot svart, det är svenskar mot blattar, (...) det spelar ingen roll, irani, assyri, polski – blatte som blatte!" (Khemiri, 2006: 276,277). Till skillnad från det etniska filtret som grupperar människor samman baserat på deras utseende, anser Jonas ens bakgrund som huvudkriteriet för att tillhöra blattekategorien. Däremot försummar han att trots ens bakgrund har människor olika erfarenheter, vilket innebär att vad han gör är en typ av homogenisering. Det blir särskilt tydligt när Jonas inser att en av hans vänner som han trodde var svensk berättar för honom om sin utländska bakgrund:

Sen på kvällen kollar ni maffiafilm och käkar osts kruvar och när sluttexterna rullar säger Patrick som av en slump att hans riktiga pappa kommer från Chile. Är det sant? Visst det är sant för Patrick heter Jorge i andranamn och svenska pappan är bara låtsaspappa och i samma sekund som du hör det inser du att Patrick också måste vara samma sort som du, Melinda och Imran och du säger det till honom, du säger: Men då är ju du också blatte! (Khemiri 2006: 252,253)

11. Slutsats

Sammanfattningsvis visar arbetet att termerna ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare” som används för att beteckna en av de dominerande litteraturtyperna i det samtida Sverige och dess författare har under åren visat sig vara mycket problematiska. Med tanke på uppfattningen att Sverige är ett mångkulturellt samhälle där begrepp som kultur och etnicitet anses vara nödvändiga för att förstå verkligheten, har dessa vaga och oprecisa termer i hög grad påverkat hur allmänheten uppfattar böckerna som tillhör denna litteraturtyp och deras författare (Nilsson 2007: 444). På grund av förväntningar som många har på den, mötte ”invandrarlitteratur” många problem, inklusive diskriminering, skapandet av fiktiva biografier, rasifiering och homogenisering. Trots ett stort antal kritik av dessa fenomen har allmänhetens uppfattning om litteraturtypen och deras författare inte förändrats än. Men enligt Jankowska, även om fördomarna och stereotyperna kopplade till ”invandrarlitteratur” inte enkelt kan ändras, är det möjligt att försöka ”hitta bättre klassificeringar och beteckningar” (2010: 48). Hon hänvisar också till filosofen Aleksander Motturi och erbjuder ett alternativt sätt att bekämpa dessa problem – tystnaden. Om man inte kan ändra terminologin bör man åtminstone avhålla sig från att använda olämpliga termerna. Hon anser att det är ”en protest som består i att vägra yttra sig i termer som man vill ta avstånd ifrån. Tystnaden är då inte enbart ett motstånd, en vägran att delta i ett spel med osunda regler, utan ett led i en ny artikulering, en början på ett nytänkande” (Jankowska 2010: 48). Därför ålägger det varje läsare att försöka bli informerad och lära sig att se förbi sina egna förväntningar för att se det fulla värdet och potentialen hos böcker skrivna av författare med utländsk bakgrund. Eftersom många inte är intresserade av att aktivt undersöka ett komplicerat ämne som detta, kan kritiken som finns i verk av författare som Khemiri fungera som en bra start för att bekämpa fördomar och stereotyperna förväntningar.

Litteraturförteckning

Blatte. (2015). Från ”Svenska Akademiens Ordböcker”,
SAOL. <https://svenska.se/tre/?sok=blatte&pz=2>

Exotisera. (2022). Från ”Svenska Akademiens Ordböcker”.
SAOL. <https://svenska.se/so/?id=117540&pz=5>

Haake, Ragnar. (2010). *Magnus Nilsson; Den föreställda mångkulturen: klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*. [Review]. ”Tidskrift för litteraturvetenskap” (2), 102-105 <https://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tfl/article/view/497/471>

Jagne-Soreau, Maïmouna. (2021). *Litteratur om och av icke-vita nordiska författare rasifieras ofta* | Audio Arenan. ”Yle Arenan”.2022.5.25. från <https://arenan.yle.fi/audio/1-60968599>

Jankowska, Paulina. (2010). *Sverigeskildringar i samtida svenska romaner: debatten om fenomen och begreppen ”invandrarlitteratur” och ”invandrarförfattare.”* ”Ceon Repozytorium”. 2022.5.28. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/1549>

Khemiri, Jonas Hassen. (2021). *Liv – Jonas Hassen Khemiri*. ”Jonas Hassen Khemiri.” 2022.5.25. <http://www.khemiri.se/liv/>

Khemiri, Jonas Hassen. (2006). *Montecore: En unik tiger*. Stockholm: Månocket.

Kongslie, Ingeborg. (2006). *Migrant or multicultural literature in the Nordic countries*. ”Eurozine” 2020.5.25. <https://www.eurozine.com/migrant-or-multicultural-literature-in-the-nordic-countries/>

Louisiana Channel. (2017). *Jonas Hassen Khemiri Interview: Reading Has to Be Dangerous* [Video].” YouTube” 2022.5.25. https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=CPN3qBbg_A8

Myrstener, Mats. (2010). ”Mångkulturen” ifrågasatt. ”Bis: Bibliotek i Samhälle”, 25–26. 2022.5.27. <https://globalarkivet.se/4392>

Nilsson, Magnus. (2007). *Literature and Diversity*. ”INTER: A European Cultural Studies Conference in Sweden.” Linköping University Electronic Press. 2022.5.27. https://www.academia.edu/806912/Literature_and_diversity

Nilsson, Magnus. (2012). *Swedish “Immigrant Literature” and the Ethnic Lens: The Representation of Cultural Diversity in Jonas Hassen Khemiri’s “Ett öga rött” and Marjaneh Bakhtiari’s “Kalla det vad fan du vill.”* ”Scandinavian Studies”, 84(1), 27–58. <http://www.jstor.org/stable/23343476>

Rasifiering. (2015). Från ”Svenska Akademiens ordböcker”,
SAOL. <https://svenska.se/tre/?sok=rasifiering&pz=8>

Said, Edward. Wadie. (1978). *Orientalism*. London: Routledge & Kegan

Television Ab, S. S. (2007). *Babels bibliotek – Jonas Hassen Khemiri om Montecore*. ”SVT Play” 2022.5.27. <https://www.svtplay.se/video/22405214/babels-bibliotek/babels-bibliotek-sasong-1-jonas-hassen-khemiri>

Sažetak

„Useljenička književnost“ kroz prizmu Khemirijeva romana *Montecore: en unik tiger*

“Useljenička književnost” u proteklih je dvadeset godina postala jednim od dominantnih suvremenih područja književnosti u Švedskoj. Zbog svoje se popularnosti i velikog broja djela za koje se smatra da pripadaju toj kategoriji pojavljuje i kao česta tema radova mnogih akademika, kritičara i pisaca, te se ubrzo ispostavilo da ustaljeni nazivi vezani uz ovu kategoriju imaju negativan utjecaj na način na koji se njezina djela i autori percipiraju. U ovom se radu iznosi problematika samih naziva „useljenička književnost“ i „useljenički pisci“, njihovih nepreciznih i nedorečenih definicija, te problema diskriminacije, povezivanja autora i djela sa stereotipnim, izmišljenim biografijama, homogeniziranjem i rasifikacijom, koji proizlaze iz društvenih predrasuda i očekivanja vezanih uz djela i autore „useljeničke književnosti“ (Nilsson 2012: 28). S obzirom na to da se kritike o načinu na koji se ovaj žanr percipira mogu pronaći i u mnogim književnim djelima samih autora koje se smatra „useljeničkim piscima“, navedeni su problemi objašnjeni s pomoću primjera i kritika iznesenih u romanu *Montecore: en unik tiger* suvremenog švedskog autora Jonasa Hassena Khemirija.

Summary

“Immigrant literature” as portrayed in Khemiri’s novel *Montecore: en unik tiger*

“Immigrant literature” has become one of the dominant contemporary literature types in Sweden during the past twenty years. Due to its popularity and the large number of works that are considered to belong to this category, it appears as one of the frequent topics in numerous articles and literary studies. It was soon established that the terms “Immigrant literature” and “Immigrant authors” have a negative impact on the way the works and the authors connected to this type of

literature are perceived. This paper examines the connotations of the vague and imprecise definitions of the aforementioned terms, as well as the problems of discrimination, creating fictional biographies, homogenization and rasification caused by the prejudice and expectations the public have when it comes to the authors and books of “Immigrant literature” (Nilsson 2012: 28). Since many authors of foreign-background express their critique of these phenomena in their literary works, the problems “Immigrant literature” encounters are portrayed with the help of examples found in Jonas Hassen Khemiri’s novel *Montecore: en unik tiger*.